

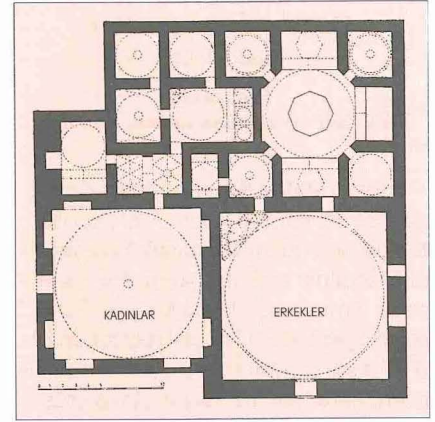
HOCA PAŞA HAMAMIİstanbul'da
XV. yüzyıla ait çifte hamam.

Sirkeci Hoca Paşa mahallesinde İbnike-mal caddesiyle Hoca Paşahamamı sokağının birleştiği yerde bulunmaktadır. İçin-de yer aldığı mahalle adını bu hamamdan veya yakınındaki Hoca Üveys Mescidi'nden almış olabilir. Hamamın kitâbesi yoktur. Fâtih vakfiyesinde Sultan II. Mehmed'in yaptırdığı hamamlar sayılırken, "Biri dahi Sinan Paşa Hamamı demekle mâruftur" şeklinde kaydedildiğine göre bu eserin kurucusu Fâtih Sultan Mehmed'dir. Esasen vakfiyede Sinan Paşa Hamamı'na bitişik olarak zikredilen dört dükkân da padişahın evkafındandır. Aynı belgede, Sinan Paşa Hamamı yakınında günümüze ulaşan Hoca Üveys Mescidi'nin bulunduğu da işaret edilmiştir; bu bilgi hamamın başka bir yapı olmadığı hususunda şüphe bırakmaz. Hamam, Fâtih Sultan Mehmed dönemi ulemâsından Hoca Paşa denilen Vezir Sinan Paşa adına olmakla beraber Fâtih Sultan Mehmed tarafından kendi hayratına vakıf olarak yaptırılmıştır. Ekrem Hakkı Ayverdi ise hamamın mülkiyeti hususunda kararsız görünmektedir. Sinan Paşa, Fâtih'in İstanbul'un fethinden sonra tayin ettiği ilk kadı Hızır Bey'in oğludur ve 891 yılının Safer ayında (Şubat 1486) vefat etmiştir. Evliya Çelebi, XVII. yüzyıldaki hamamları anlatırken Hoca Paşa Hamamı'nın büyüklük sıralamasında Çukur Hamam, Mahmud Paşa, Tah-takale, Bayezid hamamlarından sonra beşinci olduğuna işaret eder. Hamamın kim-

lere tahsis edildiğine dair verdiği bilgi ise ciddiye alınmayacak niteliktedir.

Hoca Paşa Hamamı, 27 Rebülâhîr 1282'de (17 Eylül 1865) vuku bulan ve Hoca Paşa yangını olarak tarihe geçen felâkette zarar görmüş olmalıdır. 1916 yılı sonbaharından 1917 yazına kadar İstanbul hamamlarını inceleyerek bu konuda ilk eseri meydana getiren Avusturyalı Türk ve İslâm sanatı uzmanı H. Glück, Hoca Paşa Hamamı'nı görmekle beraber içine giremediğini bildirir. Ayrıca bu binanın, Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa tarafından Hoca Paşa semtinde 1736'da yaptırılan hamam olabileceğine de işaret eder. Halbuki adı geçen sadrazamın bu yörede 1138'de (1725-26) yaptırdığı tek hamam daha yukarıda eski Acımusluk, sonraki Cemalnadir sokağındaki Sahaf Süleyman Efendi Mescidi'nin karşısında idi.

Bazı kısımları değişikliğe uğramış olarak günümüze kadar gelen, fakat 1990-1995 yıllarında mülkiyetine sahip olanlar tarafından hazırlanan proje uyarınca bir iş hanı haline getirilen Hoca Paşa Hamamı yan yana bitişik çifte hamam olarak yapılmış ve solda bulunan kadınlar kısmı diğerinden daha küçük ölçülerde tutulmuştu. Çifte hamamlarda genellikle görüldüğü gibi burada da her iki kısmın girişi ayrı sokaklardadır. Binanın dış cephe-leri taş ve tuğla dizileri halinde karma olarak yapılmış, ancak son tamirde bu teknik iyice çığ bir görünüm almıştır. Öndeki sokağa açılan kapıdan girilen erkekler kısmının soyunma yeri (camekân), her bir kenarı 13,25 m. ölçülerinde kare bir mekân olup 13 m. kadar çapında bir kubbe ile örtülmüştür. Önceleri bu kubbe kısmen yıkıldığından soyunma yerinin üstü ortası fenerli ahşap çatı ile örtülmüştü. Kareden kubbe yuvarlağına geçiş köşelerde katlar halinde trompçuklar ile sağlanmış-tır. Normal olarak Osmanlı dönemi hamamlarında bulunması gereken enlemesine ılıklik burada yoktur. Sıcaklık kısmındaki hücrelerden birinin bu işi gördüğüne ihtimal verilir. Erkekler kısmının sıcaklığı dört eyvanlı ve köşelerde hücreleri olan klasik tiptedir. Yalnız kadınlar kısmına bitişik olan eyvan sadece bir kemerle belirtilmiş, fakat derinlik verilmemiştir. Bu eyvan kadınlar kısmında geniş bir mekâna katılmıştır. Erkekler kısmının sıcaklık hücrelerinin her biri bir kubbe ile örtülmüştür. Ortada ewelce göbek taşının bulunduğu sofa da bir kubbe ile örtülmüştür.

Hoca Paşa Hamamı'nın planı

Hamamın kadınlar kısmı çok daha girift ve değişik bir plana sahiptir. Yaklaşık 11,85 m. çapında bir kubbenin örttüğü soyunma yeri yine kare planlıdır. İlıklik olmasına ihtimal verilen iki bölümlü mekânın yanında kubbeli ve dikdörtgen bir bölüm vardır ki bunun ılıklikün devamı olduğu düşünülebilir. Sıcaklık, bir parçası erkekler kısmından alınan bir eyvan kolu ile dikdörtgen bir mekâna dönüşmüş olup bunun bir bölümü büyük bir kubbe, eyvandan alınan kısmı ise bir dizi halinde üç kubbe ile örtülmüştür. Kadınlar kısmı kubbeli üç halvet hücrelerine sahiptir. Burası ana eksenden yan taraftaki erkekler bölümüne kaydırılmış, dolayısıyla o taraftaki eyvan soldaki kısma verilmiş, buna karşılık hamamın sol cephesi düz bir çizgi durumunda olmaktan çıkmıştır.

Son değişiklikte çarşıya dönüştürülen hamamın halvet hücrelerine yeni kapılar açılmış, eyvanlar camekânlarla kapatılmış, kat kazanmak için altındaki cehennemlik kaldırıldığından göbek taşı da alttaki kata indirilmiştir. Nihayet hamamın kadınlar kısmı ile erkekler kısmı arasındaki bölüme de geniş bir geçit açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Fâtih Mehmet II Vakfiyeleri (nşr. Vakıflar Genel Müdürlüğü), Ankara 1938, s. 213, 226 (vr. 93-94, 161); Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 332-335; H. Glück, *Probleme des Wölbungbaues: Die Bäder Konstantinopels und ihre Stellung in der Baugeschichte des Morgen und Abendlandes*, Wien 1921, s. 159; Ayverdi, *Fâtih Devri Mîmârîsi*, s. 421-423; Osman Ergin, *Fâtih İmâretî Vakfiyesi*, İstanbul 1945, s. 36, not 2; Danişmend, *Kronoloji*, I, 214, ayrıca bk. İndeks; Gök-bilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 35; Nermi Has-kan, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995, s. 183-185.

Hoca Paşa Hamamı'nın erkekler kısmı soyunma yerinden bir görünüş - Sirkeci / İstanbul

